

Prawicowi i lewicowi populiści w wyborach do Parlamentu Europejskiego w Niemczech w 2024 roku: analiza sukcesu *Alternatywy dla Niemiec* oraz *Sojuszu Sahry Wagenknecht*

Justyna Miecznikowska-Jerzak, *University of Warsaw (Warsaw, Poland)*

E-mail: j.miecznikowska@uw.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0003-0971-6884>

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie wyników wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2024 r. w Niemczech przez pryzmat poparcia uzyskanego przez skrajne partie: *Alternatywę dla Niemiec* i *Sojusz Sahry Wagenknecht*. Przyjęta hipoteza badawcza zakłada, że obie partie krytykują Unię Europejską (UE), wskazując potrzebę przywrócenia suwerenności i kompetencji państwom członkowskim, tworząc tym samym bazę, na której mogą budować nieformalne porozumienie oraz współpracę. W niniejszym badaniu poszukiwana jest odpowiedź na pytanie o przyczyny wzrostu popularności partii populistycznych. Scharakteryzowany zostanie ponadto profil wyborcy obu analizowanych partii. W artykule przeprowadzono analizę porównawczą programów europejskich obu partii pod kątem znalezienia podobieństw i rozbieżności w promowanej wizji zjednoczonej Europy oraz ocenie procesów pogłębienia i poszerzenia integracji. Analiza pozwala stwierdzić, że badane partie mimo istniejących różnic ideologicznych łączy krytyka partii mainstreamowych i prorosyjskie nastawienie oraz krytyczne podejście do Unii Europejskiej, szczególnie w obszarach polityki migracyjnej i klimatyczno-energetycznej. Partie te przedstawiają UE jako wadliwą, zbiurokratyzowaną konstrukcję, postulują ograniczenie roli instytucji ponadnarodowych, zarzucają Unii brak legitymizacji oraz kategorycznie domagają się przywrócenia kompetencji państwom członkowskim. Konkludując, współpraca obu ugrupowań w wybranych tematach jest możliwa, partie mogą zawierać taktyczne porozumienia nad pojedynczymi ustawami w Bundestagu (np. dotyczącymi ochrony rynku pracy, ograniczenia wydatków na obronność) lub wspierać inicjatywy na poziomie frakcyjnym w PE (krytyka sankcji nałożonych na Rosję), choć barierą są istotne rozbieżności ideologiczne i strategiczne.

Słowa kluczowe: wybory do Parlamentu Europejskiego, Alternatywa dla Niemiec, Sojusz Sahry Wagenknecht, populizm, eurosceptycyzm

Right-wing and left-wing populists in the 2024 European Parliament elections in Germany: an analysis of the success of *Alternative for Germany* and *Sahra Wagenknecht's Alliance*

Abstract

The aim of this article is to present the results of the 2024 European Parliament elections in Germany through the prism of support gained by extreme parties: *Alternative for Germany* and *Sahra Wagenknecht's Alliance*. The research hypothesis assumes that both parties criticise the European Union (EU), pointing to the need to restore sovereignty and competence to Member States, creating a basis on which they can build informal agreements and cooperation. The study seeks to answer the question of why populist parties are growing in popularity. The profile of the voters of both analysed parties is also characterised. The author has conducted a comparative analysis of the European programmes of both parties in terms of finding similarities and differences in the promoted vision of a united Europe and the assessment of the processes of deepening and broadening integration. The analysis demonstrates that, despite their ideological differences, the analysed parties are united by their criticism of mainstream parties, their pro-Russian stance and their critical approach to the European Union, particularly in the areas of migration, climate and energy policy. The parties present the European Union as a flawed, bureaucratic construct, call for a reduction in the role of supranational institutions, accuse the Union of lacking legitimacy, and categorically demand that powers be restored to the Member States. In conclusion, cooperation between these two parties on selected issues is possible, the parties can make tactical agreements on individual bills in the Bundestag (e.g. labour market protection, defence spending cuts) or support initiatives at the parliamentary group level (criticism of sanctions against Russia) in the European Parliament, although significant ideological and strategic differences remain a barrier.

Keywords: elections to the European Parliament, *Alternative for Germany*, *Sahra Wagenknecht Alliance*, populism, euroscepticism

Wybory do Parlamentu Europejskiego (PE) w 2024 r. przyniosły znaczące zmiany w trzech krajach założycielskich Unii Europejskiej: Niemczech, Francji i Włoszech. Wysokie wyniki, uzyskane przez partie populistyczne, wskazują na rosnące od lat poparcie dla ugrupowań o skrajnych i eurosceptycznych poglądach (Heinö 2024). W Niemczech, Alternatywa dla Niemiec (AfD, *Alternative für Deutschland*) zdobyła aż 15,9% głosów, co pozwoliło jej zająć drugie miejsce w wyborach, a utworzony na początku 2024 r. – skrajnie lewicowy, prorosyjski Sojusz Sahry Wagenknecht – Rozsądek i Sprawiedliwość (BSW, niem. *Bündnis Sahra Wagenknecht Vernunft und Gerechtigkeit*) uzyskał poparcie na poziomie 6,2% (Parlament Europejski 2024). We Francji, Zjednoczenie Narodowe (fr. RN, *Rassemblement national*) pod przewodnictwem Marine Le Pen uzyskało ponad dwa razy większe poparcie (31,37%) niż koalicja skupiona wokół prezydenta Emmanuela Macrona. We Włoszech, prawicowi Bracia Włosi (wł. FdI, *Fratelli d'Italia*) pod przywództwem premier Giorgia Meloni stali się pierwszą siłą polityczną kraju, z wynikiem 28,75% (Parlament Europejski 2024).

Wzrost poparcia dla skrajnych partii w państwach członkowskich UE można interpretować zarówno jako reakcję na aktualne wyzwania społeczne i gospodarcze, z jakimi

boryka się zjednoczona Europa jak i wyraz głębokiego niezadowolenia wyborców z polityki prowadzonej przez partie głównego nurtu. Ruchy antysystemowe i partie antyestablishmentowe stały się beneficjentami społecznej frustracji oraz utraty zaufania do elit (Macała 2018: s. 12).

Założenia metodologiczne

Celem artykułu jest przedstawienie wyników wyborów do PE X kadencji (2024–2029) w Niemczech, przez pryzmat poparcia uzyskanego przez partie skrajnej prawicy i lewicy. Analiza wyników wyborów do PE w 2024 r. pozwala na lepszą identyfikację kluczowych czynników wpływających na decyzje elektoratu, a tym samym znalezienie przyczyn wzrostu poparcia dla Alternatywy dla Niemiec i Sojuszu Sahry Wagenknecht. Mimo, iż partie wywodzą się z krańcowo różnych nurtów ideologicznych, to łączą je liczne podobieństwa, takie jak stanowisko wobec Rosji i Ukrainy oraz stosunek do migracji. (Frymark 2024b: s. 1–3).

Przyjęta **hipoteza badawcza** zakłada, że obie partie populistyczne: AfD jak i BSW, niezależnie od istniejących rozbieżności programowych, są podobnie krytycznie nastawione do UE, której odmawiają skuteczności działania w polityce migracyjnej, klimatyczno-energetycznej oraz w relacjach międzynarodowych (wojna w Ukrainie, polityka względem Rosji). Partie wskazują potrzebę pilnego przywrócenia kompetencji państwom członkowskim w wielu obszarach, argumentując że tylko rządy narodowe mogą skutecznie zadbać o ochronę podstawowych praw obywatela. Kontestacja polityki UE oraz jej kształtu instytucjonalnego jest bazą, na której partie skrajne mogą budować nieformalne porozumienia, a nawet współpracę (na poziomie krajowym, jak i unijnym).

W artykule zostaje podjęta próba odpowiedzi na następujące **pytania badawcze**:

- 1) Jakie ugrupowania niemieckie odniosły zwycięstwo w wyborach do PE w 2024 r.?
- 2) Czy istnieją widoczne różnice w preferencjach wyborczych między wschodnimi a zachodnimi krajami związkowymi?
- 3) Jacy wyborcy oddali swój głos w wyborach do PE na eurosceptyczną skrajną prawicę (AfD) i skrajną lewicę (BSW)?
- 4) Jakie strategie komunikacyjne stosowały AfD i BSW podczas kampanii wyborczej?
- 5) Jakie podobieństwa występują w programach europejskich AfD i BSW odnośnie oceny funkcjonowania UE, w odbiorze polityk unijnych, perspektyw pogłębienia i poszerzenia terytorialnego zjednoczonej Europy oraz odpowiedzi Unii na główne wyzwania?

W artykule zostanie zastosowana analiza komparatywna, umożliwiająca porównanie dwóch odmiennych ideologicznie i organizacyjnie aktorów politycznych (Bajer 2012: s. 28) – *Alternatywy dla Niemiec* oraz *Sojuszu Sahry Wagenknecht* pod kątem reprezentowania eurosceptycznych i antyestablishmentowych postaw w Niemczech. Przeprowadzona analiza koncentruje się na porównaniu kampanii do PE oraz programów europejskich

AfD i BSW, a tym samym uchwycenia, w jaki sposób heterogeniczne partie odpowiadają na polityczne i społeczne wyzwania stojące przed współczesną UE, takie jak kryzys migracyjny, transformacja energetyczna czy sytuacja w Ukrainie.

Analiza została uzupełniona o komponent diachroniczny, który objął genezę i rozwój obu ugrupowań, pozwalając osadzić ich aktualne stanowiska w szerszym kontekście ideologicznym i historycznym. Uwzględniono również dane empiryczne dotyczące wyników wyborów do PE w 2024 r. oraz sondaże opinii publicznej, których analiza umożliwiła ocenę skuteczności przyjętych strategii politycznych.

Struktura artykułu składa się z pięciu części. W pierwszej kolejności zostaną omówione wyniki wyborów do PE w Niemczech w 2024 r. zestawione z poprzednią elekcją z 2019 r. W dalszej części artykułu scharakteryzowane zostaną AfD i BSW – oba skrajne populistyczne ugrupowania, obecne na niemieckiej scenie politycznej. Następnie przeprowadzono analizę kampanii wyborczej AfD i BSW do PE oraz ocenę strategii komunikacyjnych. W kolejnej części omówiono profil wyborcy każdej z partii, uwzględniając płeć, wiek, wykształcenie, percepcję polityki wewnętrznej i europejskiej rządu RFN, a także dobór priorytetów w polityce UE. W dalszej części artykułu zostanie porównana wizja UE, promowana przez AfD i BSW wraz z podejmowaną przez partie krytyką UE, w kontekście zbyt szerokich kompetencji instytucji unijnych jak i zagrożenia dla państwowej suwerenności.

Wybory do Parlamentu Europejskiego w Niemczech w 2024 r.

Frekwencja w wyborach do PE X kadencji w 2024 r. w Niemczech wyniosła 64,74% i była o 3,3 p.p. wyższa niż pięć lat wcześniej (Parlament Europejski 2024). Warto podkreślić, że był to jeden z najlepszych wyników frekwencyjnych w wyborach do PE w Niemczech¹, zdecydowanie przekraczający średnią unijną, która wynosiła 50,74%. Wysoka frekwencja była konsekwencją mobilizacji negatywnego elektoratu, który oddając głos na partie antysystemowe, chciał wyrazić swoją dezaprobatę wobec polityki koalicji SPD-GRÜNE-FDP (Kubiak 2024: s. 9).

W 2024 r. w Niemczech uprawnionych do głosowania było 62 mln wyborców. Po raz pierwszy w wyborach do PE mogły głosować osoby, które ukończyły 16 lat.² O 96 mandatów ubiegało się łącznie 1413 kandydatów, wystawianych przez 35 komitetów wyborczych (Die Bundeswahlleiterin 2024a). Brak obowiązującej od 2014 r. 5% klauzuli wyborczej w wyborach do PE sprawił, że o głosy elektoratu licznie zabiegali politycy z małych ugrupowań³. Podobnie, jak i w poprzednich europejskich elekcjach, największe poparcie

¹ Najwyższą frekwencję w wyborach do PE (65,7%) odnotowano w Niemczech w 1979 r. (Die Bundeswahlleiterin 2024b: s. 6).

² Nowelizacja ordynacji wyborczej do PE została przyjęta przez Bundestag w listopadzie 2023 r. (Gesetz BGBl. 2023 I Nr. 11).

³ W latach 1979-2009 próg w wyborach do PE w Niemczech wynosił 5%. Początkowo Bundestag uchwalił nowelizację ustawy wyborczej do PE, obniżając próg wyborczy z poziomu 5% na 3%. FTK uznając zasadność skargi złożonej przez drobne partie nakazał jednak całkowite zniesienie klauzuli zaporowej w wyborach do PE w 2014 r. (Kubiak 2019: s.18).

zdobyła „partia niegłosujących”, ponieważ aż 35,2% osób uprawnionych nie poszło na wybory (tj. ponad 21,8 mln) (Die Bundeswahlleiterin 2024b: s. 6).

Wybory wygrały partie CDU/CSU (niem. *Christlich Demokratische Union / Christlich Soziale Union*), które zdobywając 30% głosów (+1,1 p.p. wobec 2019 r.) utrzymały stan posiadania 29 mandatów w PE z poprzedniej kadencji. Mimo, iż chadecja zwyciężyła, to poparcie uzyskane w 2024 r. było o wiele mniejsze niż te osiągnięte przez obie partie w 1999 r., gdy CDU/CSU zebrały łącznie 48,7% głosów. Za zwycięzcę elekcji należy uznać także Alternatywę dla Niemiec z wynikiem 15,9 (+4,9 p.p w odniesieniu do poprzednich europejskich wyborów), która zdobyła 15 mandatów, o 4 miejsca więcej niż w poprzednich wyborach. Pierwszy sukces odnotował Sojusz Sahry Wagenknecht, utworzony za ledwie sześć miesięcy przed wyborami do PE, który uzyskując 6,2% głosów, wyprzedził partię Die Linke (2,7%) (Die Bundeswahlleiterin 2024a).

Tabela 1. Wyniki wyborów do PE w Niemczech z 2024 r.

Partia	Wynik wyborów do PE z 2024 r. (różnica p. p. do 2019r.)	Liczba zdobytych miejsc w 2024 r. (różnica miejsc)
Christlich Demokratische Union Deutschlands/ Christlich-Soziale Union in Bayern (CDU/CSU)	30 (+1,1)	29 (+/- 0)
Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD)	13,9 (-1,9)	14 (-2)
Bündnis 90/Die Grünen (GRÜNE)	11,9 (-8,6)	12 (-9)
Freie Demokratische Partei (FDP)	5,2 (-0,2)	5 (+/-0)
Alternative für Deutschland (AfD)	15,9 (+4,9)	15 (+4)
Die Linke (LINKE)	2,7 (-2,8)	3(-2)
Bündnis Sahra Wagenknecht – Vernunft und Gerechtigkeit (BSW)	6,2 (+6,2)	6 (+6)
Volt Deutschland (Volt)	2,6 (+1,9)	3 (+2)
Freie Wähler	2,7 (+0,5)	3 (+1)
Partei Mensch Umwelt Tierschutz (Tierschutzpartei)	1,4 (+/-0)	1 (+/-0)
Partei für Arbeit, Rechtsstaat, Tierschutz, Elitenförderung und basisdemokratische Initiative (Die PARTEI)	1,9 (-0,5)	2 (+/-0)
Ökologisch-Demokratische Partei (ÖDP)	0,6 (-0,1)	1 (+/-0)
Familien-Partei-Deutschlands (FAMILIE)	0,6 (-0,1)	1 (+/-0)
Partei des Fortschritts (PdF)	0,6 (+0,6)	1 (+/-0)
Pozostate	3,7	0 (+/-0)
ŁĄCZNIK	100	96

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych (Die Bundeswahlleiterin 2024a).

Zdecydowaną porażkę ponieśli wszystkie partie z koalicji rządzącej, które łącznie zebrały jedynie 31% głosów. SPD otrzymała 13,9% (-1,9 p.p. wobec 2019 r.), Grüne uży-

skali 11,9% (-8,6 p.p.), a FDP zdobyła jedynie 5,2% (-0,2 p.p.). Porównując wyniki wyborów z czerwca 2024 r. do tych osiągniętych przez SPD-GRÜNE-FDP jesienią 2021 r. podczas elekcji do Bundestagu, to trzy ugrupowania straciły łącznie ponad 21 p.p. Socjaldemokracja, choć została trzecią siłą polityczną w kraju, to odnotowała najgorszy wynik ze wszystkich europejskich elekcji od 1979 roku. Najdotkliwsze straty z wszystkich partii odnieśli na przestrzeni pięciu lat Zieloni, którzy utracili aż 8,6 p.p. w stosunku do 2019 r. Liczba posłów delegowanych do PE przez Zielonych spadła z 21 do 12. Niemiecki elektorat potraktował zatem wybory do PE jako okazję do zademonstrowania niezadowolenia z polityki koalicji SPD-GRÜNE-FDP.

Analiza wyników wyborów do PE w 2024 r. z uwzględnieniem podziału na stare i nowe kraje federacji dowodzi istnienia wyraźnych rozbieżności w preferencjach politycznych. Potwierdza tym samym obserwacje badaczy, którzy dostrzegają, że elektorat w „nowych” krajach związkowych, w porównaniu z zachodnią częścią Niemiec, charakteryzuje mniejsze poczucie tożsamości i przywiązania do partii głównego politycznego nurtu a większa skłonność do popierania ugrupowań populistycznych (Kubiak 2014: s. 2). O ile na zachodzie Niemiec wygrała chadecja, średnio uzyskując 32% głosów, to we wschodnich landach siostrzane partie CDU/CSU zdobyły jedynie 21%, co ukazuje wyraźną różnicę (11 p.p.) między regionami.

Tabela 2. Wyniki wyborów do PE w 2024 r. przy uwzględnieniu podziału na tzw. stare i nowe kraje federacji.

Partia	Zachodnie kraje związkowe średnie poparcie (%)	Wschodnie kraje związkowe średnie poparcie (%)	Wynik z obszaru całych Niemiec (%)
CDU/CSU	32	21	30
SPD	15	10	13,9
Grüne	13	7	11,9
AfD	13	28	15,9
FDP	6	3	5,2
Linke	2	5	2,7
BSW	5	12	6,2
Pozostałe	14	14	14,1

Źródło: Schläger et al. 2024: s. 8.

Dane z Tabeli 2 dowodzą, że AfD stanowiła pierwszą siłą polityczną we wschodnich krajach związkowych, dysponując wyraźną przewagą nad CDU i SPD. Alternatywa dla Niemiec wygrała we wszystkich pięciu wschodnich landach: Brandenburgii, Saksonii, Turynгии, Meklemburgii Pomorza Przednim oraz Saksonii Anhalt. Największe zwycięstwo partia odniosła w Saksonii zdobywając 31,8%, a zatem o 6 p. p. więcej niż w 2019 r., natomiast w Saksonii Anhalt odnotowała najwyższy wzrost (+10,2 p.p.) w porównaniu z poprzednią europejską elekcją. Na zachodzie AfD uzyskiwała średnio poparcie na

poziomie 13%, choć tutaj także istniały dysproporcje między landami. Najwyższy wynik ugrupowanie osiągnęło w Kraju Saary (15,7%), a najmniejszy w Hamburgu (8%). W jedynastu zachodnich krajach związkowych widać zdecydowaną dominację chadecji (32%). Sojusz Sahry Wagenknecht, który na wschodzie Niemiec stał się trzecią siłą polityczną (12%), na zachodzie uzyskał dwukrotnie mniej głosów (5%). Warto jednak podkreślić, że na BSW głosowało zdecydowanie więcej wyborców niż na Die Linke, która we wschodnich landach uzyskała jedynie 5%. Łącznie w nowych krajach związkowych na partie antysystemowe oddano aż 45% głosów (na AfD 28%, BSW 12% oraz Die Linke 5%).

Sojusz Sahry Wagenknecht zdobył trzecie miejsce we wszystkich wschodnich landach, kolejno po AfD i CDU. Największe zwycięstwo partia odniosła w Meklemburgii Pomorze Przednie (16,4%), niewiele mniejsze w Saksonii Anhalt i Turynгии (15%), następnie w Brandenburgii (13,8%) i najmniejsze w Saksonii (12,6%). W zachodnich krajach związkowych BSW średnio zdobyła 5% głosów, choć w Berlinie poparcie ugrupowania wyniosło 8,7%, a w Kraju Saary 7,9%⁴. Zdaniem wielu komentatorów, bezprecedensowy sukces nowo założonej partii, był zasługą zarówno sprawnie przeprowadzonej kampanii wyborczej jak i charyzmatycznej liderki, krytykującej politykę rządu Scholza za nieudolną politykę migracyjną i brak inwestycji w infrastrukturę oraz zerwane relacje energetyczne z Rosją (Tepper 2024: s. 1).

Charakterystyka AfD i BSW – eurosceptycznych ugrupowań populistycznych

Alternatywa dla Niemiec (AfD) została założona przez niemieckich ekonomistów Alexandra Gaulanda i Bernda Lucke w 2013 r., na kilka miesięcy przed wyborami do Bundestagu XVIII kadencji. Nazwa partii pochodzi od sformułowania użytego przez kanclerz Angelę Merkel o braku alternatywy dla wspierania greckiej gospodarki (Kubiak 2013: s. 2). Impulsem do stworzenia partii był sprzeciw wobec pomocy zadłużonym państwom UE wraz z postulatem rozwiązania strefy euro. AfD odcinając się od polityki prowadzonej przez ugrupowania głównego nurtu (CDU/CSU i SPD), wskazywała, że w dobie kryzysu ekonomicznego dalsza obecność Niemiec w strefie euro przynosi gospodarce same straty a dla podatników oznacza tylko koszt spłaty długów za państwa południa. Partia proponowała, aby przywrócić narodowe waluty państw członkowskich lub też stworzyć nową unię monetarną, która złożona z mniejszej liczby członków, byłaby bardziej stabilna. Ekonomiczne postulaty, a także autorytet liderów tzw. „partii profesorskiej” jak określano AfD, z uwagi na obecność intelektualistów, naukowców i dziennikarzy (Macala 2018: s. 13), pozwoliły ugrupowaniu na pozyskanie elektoratu, który identyfikował się z liberalizmem gospodarczym.

AfD wykorzystuje rozczarowanie partiami establishmentu, umiejętnie buduje swój wizerunek, nie poprzestając tylko na jednym zagadnieniu, wokół którego koncentrowałby się cały program wyborczy. Sukces ugrupowania to pochodna podejmowania tematów

⁴ Wieloletnim premierem Kraju Saary był znany lewicowy polityk Oskar Lafontaine – prywatnie mąż Sahry Wagenknecht.

łamiących tabu lub znajdujących się na pograniczu niemieckiej poprawności politycznej (Ciechanowicz 2017: s. 8), takich jak m.in. nadmierna imigracja, ochrona przed islamizacją, krytyka ideologii gender oraz opresyjność polityki klimatyczno-energetycznej UE. Na przestrzeni lat Alternatywa dla Niemiec odchodziła od postulatów wolnorynkowych a coraz mocniej przejmowała antyimigranckie i ksenofobiczne hasła. Nowa światopoglądowa orientacja oraz narodowe elementy i islamofobia przyniosły partii sukces w wyborach do PE w 2014 r., oznaczający 7% poparcia. Za sprawą wyraźnego zwrotu AfD w stronę populistyczno-nacjonalistycznej polityki, objawiającego się hasłami antyimigracyjnymi, ugrupowanie zdobyło nowych wyborców także w zachodniej części kraju (Decker 2022: s. 139). AfD otwarcie sprzeciwiała się „polityce otwartych drzwi” kanclerz Angeli Merkel, stając się „największym beneficjentem kryzysu migracyjnego w Niemczech” (Frymark 2024a: s. 8).

Długi czas AfD umiejętnie kreowała swój obraz jako ugrupowania otwartego, demokratycznego oraz reprezentującego wyborców różnych opcji politycznych (Ciechanowicz 2017: s. 3). Partia zaczęła być postrzegana jako formacja niejednorodna ideowo i społecznie, wewnątrznie wielonurtowa, która ma istotny potencjał polityczny (Macata 2018: s. 15). Celem zagwarantowania pluralizmu i demokratycznego sposobu rządzenia AfD przyjęła formułę wieloosobowego zarządzania ugrupowaniem, co jednak nie uchroniło jej przed kryzysem przywództwa i częstymi rotacjami na stanowisku lidera (Ciechanowicz 2017: s. 4). Konflikt personalny między politykami reprezentującymi w partii skrzydło konserwatywno-liberalne i konserwatywno-narodowe spowodował w 2015 r. wewnętrzny rozpad (Hensel 2022: s. 72–81). Na czele ugrupowania stanęło wówczas dwóch przewodniczących: Jörg Meuthen i Frauke Petry, która w 2017 r. także zrezygnowała z funkcji. Po wyborach do Bundestagu w 2021 r. współprzewodnictwo w partii sprawują Alice Weidel oraz Tino Chrupalla.

W pierwszych wyborach do Bundestagu w 2013 r., w których uczestniczyła Alternatywa dla Niemiec, partia uzyskała jedynie 4,7% głosów, tym samym nie przekroczyła klauzuli zaporowej na poziomie 5% i nie zdobyła żadnego mandatu. W 2017 r. AfD odnotowała wyraźny wzrost poparcia, uzyskując 12,6% głosów (+7,9 p.p), a tym samym aż 94 miejsca w Bundestagu. W wyborach do parlamentu związkowego Niemiec w 2021 r. Alternatywa dla Niemiec zdobyła jedynie 10,3%, a zatem o 2,3 p. p. mniej niż cztery lata wcześniej, co oznaczało utratę aż 11 mandatów (Die Bundeswahlleiterin 2024a).

W marcu 2021 roku AfD została sklasyfikowana przez niemiecki Urząd Kontroli Konstytucji jako partia podejrzana o prawicowy ekstremizm, której działalność skierowana jest przeciwko godności ludzkiej. Mimo podejmowanych przez AfD działań odwoławczych, kolejne sądy administracyjne utrzymują w mocy wcześniejszą decyzję, w uzasadnieniu wskazując na działania kontrwywiadu wobec ugrupowania. Partie mainstreamu zdecydowanie odżegnują się od perspektyw współpracy z AfD na poziomie krajowym jak i federalnym.

Sojusz Sahry Wagenknecht został utworzony 8 stycznia 2024 r. W ugrupowaniu, oprócz samej liderki oraz działaczy, którzy wystąpili z Die Linke, znaleźli się zwolennicy rozbudowy świadczeń socjalnych i państwa opiekuńczego oraz przeciwnicy wsparcia

militarnego dla Ukrainy, a także krytycy dotychczasowej polityki migracyjnej Niemiec. Partia łączy poglądy lewicowo gospodarcze z konserwatywnymi kulturowo (Tepper 2024: s. 3).

Sahra Wagenknecht, to urodzona w NRD, skrajnie lewicowa polityczka, intelektualistka i pisarka, znana ze swoich bezkompromisowych poglądów, retorycznych zdolności oraz charyzmy. Wagenknecht jest rozpoznawana jako kontestatorka przemian gospodarczych towarzyszących procesowi zjednoczenia Niemiec oraz obrończyni komunistycznego reżimu (Kruk 2022: s. 92). W 2004 roku Wagenknecht została posłanką w PE VI kadencji, gdzie działała w ramach *Zjednoczonej Lewicy Europejskiej* i *Nordyckiej Zielonej Lewicy*, podejmując krytykę polityki gospodarczej UE, w tym *Paktu Stabilności i Wzrostu* (Kruk 2022: s. 96).

W ostatnich latach Sahra Wagenknecht zdobyła popularność za sprawą aktywności w mediach społecznościowych (posiada także własną stronę internetową) i na kanale YouTube, gdzie krytykowała rząd federalny za sposób walki z pandemią COVID-19, jak i zaangażowanie Niemiec w konflikt ukraińsko-rosyjski. Charyzma liderki sprawia, że filmy z nagranych przez nią wypowiedziami cieszyły się dużym zainteresowaniem, zdobywając ponad 2,9 mln obserwujących (Die Zeit 2025). Partia połączyła postulaty lewicowe, takie jak opodatkowanie osób najbogatszych i wielkich firm oraz rozbudowę świadczeń socjalnych, z hasłami walki z „nielegalną” migracją i krytyką UE. BSW zdecydowanie kontestował działania rządu RFN (koalicji SPD-GRÜNE-FDP), negując dostarczanie broni do Ukrainy, dalsze zbrojenie Bundeswehry, realizowaną transformację energetyczną oraz liberalną politykę migracyjną, argumentując że wysokie koszty obciążają nadmiernie zwykłych obywateli.

Cechą charakterystyczną Sojuszu Sahry Wagenknecht jest antyamerykanizm oraz nastawienie prorosyjskie. Ugrupowanie kieruje swoją ofertę do wyborców nastawionych pacyfistycznie, którzy obawiają się rozlania sytuacji w Ukrainie na państwa NATO. Na czele BSW od stycznia 2024 r. stoją dwie liderki: Sahra Wagenknecht oraz Amira Mohamed Ali – niemiecka polityczka, wcześniej członkini partii *Die Linke*.

Strategie komunikacyjne AfD i BSW w kampanii do PE

Kampania do Parlamentu Europejskiego wiosną 2024 r. była postrzegana przez większość ugrupowań jako sprawdzian przed wyborami do landtagów⁵ oraz do Bundestagu⁶. Europejską elekcję identyfikowano zarówno jako test popularności partii politycznych jak i obywatelską ocenę dokonań rządu koalicji. Walka wyborcza była zdominowana przez nawarstwiający się problemy społeczne i gospodarcze w Niemczech, takie jak najwięk-

⁵ W drugiej połowie 2024 r. odbyły się wybory w trzech krajach związkowych: 1-go września w Turyngii i Saksonii oraz 22. września w Brandenburgii.

⁶ Na początku listopada 2024 r. doszło do rozpadu koalicji SPD-Zieloni-FDP w wyniku odwołania ministra finansów Christiana Lindnera i opuszczenia koalicji przez FDP. W grudniu 2024 r. przeprowadzono głosowanie nad wotum zaufania Bundestagu dla rządu kanclerza Olafa Scholza, a po odrzuceniu wniosku przez parlament uruchomiono procedurę rozwiązania parlamentu i przeprowadzenia w ciągu 60 dni wcześniejszych wyborów, wyznaczając termin na 23.02.2025.

sza od 2015 r. imigracja, recesja gospodarcza oraz blisko 6% inflacja (Jasiński 2024: s. 1). Rywalizacja międzypartyjna była wyjątkowo brutalna, pojawiły się nawet akty przemocy wobec polityków – kandydatów na postów do PE. Zarówno AfD, jak i BSW karmiły się niezadowolaniem obywateli z polityki rządu, umiejętnie podsycając niechęć i krytykę względem krajowych jak i europejskich elit. Partie przekonywały swoich zwolenników, że w wyborach chodzi nie tylko o Europę, ale przede wszystkim o przyszłość Niemiec.

Jednym z głównych tematów kampanii wyborczej był stosunek partii do sytuacji w Ukrainie oraz polityka względem Rosji, także w kontekście cen energii (Kubiak 2024: s. 3). BSW w centrum swojej politycznej agendy umieścił apel o zakończenie działań wojennych, wstrzymanie przesyłania przez Niemcy broni do Ukrainy oraz zaprzestanie zwiększania potencjału militarnego w NATO. Ugrupowanie celowo zestawiało niskie emerytury i dochody najuboższych Niemców z wysokimi kosztami dostaw sprzętu wojskowego do Ukrainy (Tepper 2024: s. 2). BSW jak i AfD apelowały o jak najszybsze przywrócenie normalnych stosunków z Rosją, w tym powrót do ścisłych relacji gospodarczych na linii Berlin-Moskwa.

Innym ważnym tematem była przyszłość niemieckiej polityki migracyjnej w obliczu narastającej liczby obcokrajowców, obciążeń systemu socjalnego oraz problemów z przestępczością. Po ataku nożownika – Afgańczyka, który w maju 2024 r. w Mannheim zranił kilka osób oraz zabił policjanta, temat zaostrenia postępowania wobec islamistów oraz natychmiastowej deportacji przestępców-migrantów zdominował debatę publiczną. Partie wychodziły z różnymi propozycjami rozwiązania kwestii migracyjnej, którą postrzegały jako istotne wyzwanie w polityce państwa i UE. BSW postulowała uszczelnienie granic zewnętrznych, walkę z nielegalną migracją oraz przeniesienie procedury azylowej do państw trzecich. AfD reprezentowała jeszcze bardziej radykalne stanowisko, domagając się wprowadzenia limitów, na przyjmowanie uchodźców przez państwa członkowskie UE. Alternatywa dla Niemiec proponowała ułatwienie procedury wydalania z kraju (re-emigrację), w konsekwencji nawet drobnego przestępstwa.

Na kilka tygodni przed wyborami, AfD została wykluczona ze skrajnie prawicowej frakcji PE Tożsamość i Demokracja, z uwagi na wypowiedzi posta Maximiliana Kraha, trywializującego zbrodnię nazizmu. Opinię publiczną zelektryzowała również afera szpiegowska, z udziałem Kraha, oskarżonego o kontakty ze służbami specjalnymi Chińskiej Republiki Ludowej. W połowie maja 2024 r. uchylony został immunitet posta AfD w PE Petra Bystrona, zajmującego 2. miejsce na liście ugrupowania. Wokół eurodeputowanego pojawiły się podejrzenia o przyjmowanie korzyści majątkowych, w zamian za prorosyjskie wypowiedzi w mediach.

Analiza, różnic i podobieństw w strategiach komunikacyjnych AfD i BSW podczas kampanii do PE ukazuje częściowo zbieżne podejście obu formacji do krytyki UE. Plakaty wyborcze AfD, z centralnie umieszczonymi krótkimi apelami, były utrzymane w chłodnych, kontrastowych kolorach, takich jak niebieski (kolor formacji) i biały, co miało symbolizować profesjonalizm i stabilność. Partia koncentrowała się na hasłach podkreślających suwerenność narodową („Nasz kraj najpierw!” – niem. *Unser Land zuerst!*), konieczność ograniczenia władzy UE, ochronę demokracji, wolności słowa,

rodziny oraz zakończenia wojny i wstrzymania dalszego militarnego wsparcia dla Ukrainy. Na plakatach pojawiała się krytyka polityki migracyjnej Unii („Twierdza Europa” – niem. *Festung Europa*; „Zakończyć chaos azylowy” – niem. *Asylchaos beenden!*) oraz negacja polityki klimatyczno-energetycznej, której wdrażanie, jak przekonywała AfD, osłabia bezpieczeństwo energetyczne Niemiec (niem. *Energieversorgung sicherstellen*) (AfD 2024).

BSW na plakatach akcentowała kwestie społeczne, gospodarcze i polityczne, poprzez umieszczanie krótkich pytań do wyborcy, „który teraz może dokonać wyboru”. BSW koncentrowała się na ochronie praw pracowniczych („Chciwość czy sprawiedliwość?” – niem. *Gier oder Gerechtigkeit?*), wolności obywatelskich („Kaganiec czy wolność poglądów?” – niem. *Maulkorb oder Meinungsfreiheit?*), naprawie sytuacji społeczno-gospodarczej („Bieda czy godność?” – niem. *Armut oder Würde?*). W kontekście sytuacji w Ukrainie partia nawoływała do dialogu na rzecz pokoju i podjęcia działań dyplomatycznych (hasło na plakatach „Wojna czy pokój?” – niem. *Krieg oder Frieden?*) (BSW 2024b). Kolorystycznie plakaty utrzymane były w odcieniach czerwieni i pomarańczy, co miało podkreślać ich lewicowy oraz prospołeczny charakter. Zdecydowanie najczęściej na centralnym planie grafiki pojawiał się wizerunek liderki Sahry Wagenknecht, który sugerował utożsamienie jej wyrazistych poglądów z programem ugrupowania.

Zarówno AfD jak i BSW, podczas kampanii korzystały w dużym stopniu z mediów społecznościowych. AfD zyskała miano „partii TikToka” dzięki intensywnemu wykorzystaniu tej platformy w dotarciu do młodszych wyborców (Bösch 2024: s. 5). Opracowane przez partię filmy (niejednokrotnie animacje lub wypowiedzi Alice Weidel i Tino Chrupalli) były krótkie, emocjonalne i łatwe do zrozumienia, co przyciągało uwagę młodej publiczności (AfD 2024). BSW, jako nowa partia, skupiła się na budowaniu rozpoznawalności poprzez platformę *YouTube*. Filmy (krótkie wypowiedzi liderki Sahry Wagenknecht) były bardziej stonowane, ale również koncentrowały się na krytyce rządu Olafa Scholza i zawierały przekaz antywojenny. Na nagraniu liderka w przystępny sposób tłumaczyła założenia programowe partii, krytykując neoliberalizm i domagając się uwzględnienia praw niemieckich pracowników oraz sprawiedliwości społecznej.

Profil wyborcy skrajnych partii w Niemczech

Analiza przepływów elektoratu partii AfD (Tabela 3) skłania do wniosku, że ugrupowanie najwięcej wyborców przechwyciło od CDU/CSU i SPD oraz od liberałów (FDP). AfD zyskała łącznie ponad 1 mln nowych wyborców z dawnego elektoratu partii tworzących koalicję SPD-GRÜNE-FDP. Podobnie jak 5 lat wcześniej AfD stała się poważnym konkurentem dla partii chadeckich, wchłaniającym część konserwatywnego elektoratu CDU/CSU, dla którego antyimigracyjny i eurosceptyczny program partii skrajnej stał się magnesem (Kubiak 2019: s. 13). Ponadto część wyborców Linke i GRÜNE – partii oddalonych ideologicznie od skrajnej prawicy zagłosowało w czerwcu 2024 r. na AfD.

Tabela 3. Przeptywy elektoratu na rzecz AfD.

Alternative für Deutschland	CDU/CSU	+ 570 000
	SPD	+570 000
	FDP	+430 000
	LINKE	+150 000
	GRÜNE	+ 50 000
	BSW	- 160 000
	Inne partie	+170 000
	Niegtosujący	-380 000
	Pierwsi wyborcy	+40 000

Źródło: Schläger et al. 2024: s. 19.

Na BSW, ugrupowanie powstałe zaledwie 6 miesięcy przed wyborami europejskimi, oddali głos przede wszystkim dotychczasowi wyborcy SPD i Linke. To głównie z tych dwóch partii rekrutował się elektorat BSW. Inne partie takie jak CDU/CSU czy FDP, również utraciły swoich wyborców na rzecz BSW. Na podstawie danych zebranych w tabelach 3 i 4 można zaobserwować, że dawny elektorat socjaldemokracji w równym stopniu zasilił partie skrajnej lewicy (BSW) jak i skrajnej prawicy (AfD). Płonne okazały się nadzieje części obserwatorów życia politycznego w Niemczech, że Sojusz Sahry Wagenknecht odbierze głosy AfD (Jasiński 2024: s.1). Wprawdzie część elektoratu skrajnej prawicy zagłosowała na BSW, ale była to grupa porównywalna z tą, jaką nowa partia przejęta od Zielonych. BSW w większym stopniu niż AfD udało się zmobilizować do udziału w wyborach osoby, które pięć lat wcześniej nie głosowały. Również większa grupa wyborców, pierwszy raz uczestniczących w wyborach, zagłosowała na BSW niż na AfD.

Tabela 4. Przeptywy elektoratu na rzecz BSW.

Bündnis Sarah Wagenknecht - Vernunft und Gerechtigkeit	CDU/CSU	+ 260 000
	SPD	+580 000
	FDP	+230 000
	LINKE	+470 000
	GRÜNE	+ 150 000
	AfD	+ 160 000
	Inne partie	+300 000
	Niegtosujący	+140 000
	Pierwsi wyborcy	+90 000

Źródło: Schläger et al. 2024: s. 19.

Europejska elekcja stała się „papierkiem lakmusowym”, odzwierciedlającym niezadowolone z polityki rządu federalnego oraz narastający pesymizm gospodarczy (Neu, Rosse 2024: s. 3). O ile w 2014 r. kampanią do PE interesowało się jedynie 40% obywateli,

o tyle w 2024 r. swoje zainteresowanie zadeklarowało już 60% zapytanych. W sondażach wyraźnie akcentowane było niezadowolenie z prac rządu federalnego, artykułowane aż przez 76% respondentów. Najwięcej rozczarowanych i niezadowolonych było wśród wyborców AfD (97%), FDP (93%), oraz CDU/CSU (89%), nieco mniej wśród elektoratu BSW (88%) (ARD 2024a).

Większość zwolenników AfD i BSW uzasadniła swój wybór ofertą programową ugrupowań, przyznając że sam protest wobec elit politycznych odgrywał mniejsze znaczenie. Znaczący odsetek wyborców BSW (46%) przyznał, że przed powstaniem partii nie widział na niemieckiej scenie politycznej żadnego ugrupowania, na które mógłby oddać swój głos (Tepper 2024: s. 3). Aż 51% sympatyków AfD wybrało partię, kierując się poglądami i programem, a 44% z uwagi na rozczarowanie innymi formacjami (Schwieger 2024). W przeciwieństwie do lewicowego BSW, AfD posiadała silny elektorat negatywny, ponieważ aż 74% zapytanych w sondażach przedwyborczych uważało, że skrajna prawica stanowi zagrożenie dla demokracji (Forschungsgruppe Wahlen 2024: s. 2). Wśród wyborców dominowało przekonanie, podzielane przez 65% respondentów, że Rosja poprzez europejskie partie populistyczne może negatywnie wpływać na UE (Forschungsgruppe Wahlen 2024: s. 3).

Struktura wieku elektoratu AfD dowodzi, że partia pozyskała najwięcej zwolenników (20%) w grupie 30–44 lat, 18% wśród osób w wieku 45–59 lat oraz 17% wśród najmłodszych wyborców pomiędzy 16 a 29 rokiem życia (KAS 2024: s. 11). AfD najmocniej rywalizowała z chadecją o głosy 16- i 17-latków. Najmniej osób głosujących na skrajną prawicę było wśród seniorów (11%), wyborcy powyżej 60 r. życia głosowali przede wszystkim na chadecję i socjaldemokrację. Przeprowadzone badania opinii publicznej wskazują, że AfD była częściej wybierana przez mężczyzn niż kobiety. Na BSW najczęściej głosowali mężczyźni (57%) w grupie wiekowej 41–65 lat (56%). Podejmując próbę charakterystyki elektoratu AfD w odniesieniu do struktury zawodowej można wskazać, iż partię wybierali robotnicy i bezrobotni, następnie samozatrudnieni, a najrzadziej emeryci (KAS 2024: s. 14). Wśród wyborców skrajnej prawicy dominowały osoby z wykształceniem podstawowym (19%) jak i zasadniczym branżowym (23%), rzadziej z maturą (13%) czy wykształceniem wyższym (7%). Wyborca BSW posiadał natomiast najczęściej wykształcenie średnie (39%) lub wyższe (21%). Wspólny dla wyborców AfD jak i BSW jest negatywny odbiór własnej sytuacji finansowej, która określana była jako trudna i niesatysfakcjonująca.

Z badań opinii publicznej przeprowadzonych w 2024 r. wynika, że według Niemców najistotniejsze trzy problemy UE stanowią: 1) polityka migracyjna (41%), 2) konflikty międzynarodowe i zagrożenia wynikające z polityki Rosji i Chin (34%) oraz 3) zmiany klimatu i ochrona środowiska (KAS 2024: s. 26). Wyrazny spadek znaczenia w oczach wyborców polityki klimatycznej jako priorytetowego wyzwania spowodował także mniejsze poparcie dla Zielonych. Na popularności zyskiwały natomiast te ugrupowania, które były postrzegane jako kompetentne w przewidywaniu trudności związanych z bezpieczeństwem zewnętrznym, opieką socjalną oraz polityką migracyjną i azylową.

Elektorat AfD, wskazując na główną motywację przy podejmowaniu decyzji wyborczych, największy nacisk (81%) kładł na sprawy wewnętrzpaństwowe. Zwolennicy BSW

w większym stopniu kierowali się polityką europejską (47%) niż polityką niemiecką (KAS 2024: s. 20). Dla zwolenników AfD szczególne znaczenie przy wyborze ugrupowania miała przypisywana partii kompetencja w obszarze polityki migracyjnej (46%). Wyborcy Związku Sahry Wagenknecht kierowali się postulatami partii, które odnosiły się do polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, wskazując na konieczność przywrócenia pokoju w Europie, odejścia od zbrojeń oraz rezygnacji ze wsparcia militarnego Ukrainy (KAS 2024: s. 20).

Elektorat AfD w zdecydowanej większości (86%) negatywnie oceniał działania podejmowane przez Komisję Europejską Ursuli von der Leyen, także wśród wyborców BSW dominowało negatywne spojrzenie na pracę KE (59%) (ARD 2024b). Pytani o bilans obecności Niemiec w UE, wyborcy AfD wskazywali przede wszystkim wady (46%), w mniejszym stopniu wady i zalety członkostwa (44%), a najmniej same zalety (7%). Elektorat BSW pozostawał bardziej umiarkowany w ocenie, dominowało przekonanie, że członkostwo w UE przynosi wady i zalety (48%), jedynie 11% twierdziło, że obecność w UE jest zdecydowanie niekorzystna (12%), ale aż 40% uważało, że tylko korzystna (Forschungsgruppe Wahlen 2024: s. 1).

Zwolennicy obu partii deklarowali duże zaniepokojenie rozwojem UE, w przypadku elektoratu AfD wyniosło ono 87%, a BSW 70% (KAS 2024: s. 33). Elektorat AfD, w porównaniu z wyborcami innych partii, najmocniej domagał się powrotu kompetencji przekazanych UE do państwa narodowego (KAS 2024: s. 34). Co ciekawe, zwolennicy BSW podzielili się już mniej wyraziście na obozy przeciwników pogłębienia integracji (48%) i zwolenników federalizacji (37%). W społeczeństwie niemieckim dominuje poparcie dla przekazania kompetencji na poziom unijny, wyrażane przez 48% zapytanych, w stosunku do 30% respondentów opowiadających się za wzmocnieniem państw narodowych i 14% chcących utrzymania *status quo* (KAS 2024: s. 33).

Programy europejskie AfD i BSW - analiza podobieństw

Program przygotowany przez Sojusz Sahry Wagenknecht, przed wyborami do PE w czerwcu 2024 r., liczy 20 stron i składa się z preambuły oraz 4 części: 1) *Gospodarka i rozsądek*, 2) *Sprawiedliwość społeczna*, 3) *Pokój* oraz 4) *Wolność i demokracja*. Program zawiera fundamentalną krytykę UE w jej obecnej formie. BSW opowiada się za pokojową, sprawiedliwą oraz niezależną Europą suwerennych demokracji (BSW 2024: s. 1). Ugrupowanie Sahry Wagenknecht chce Europy subsydiarnej, która chroni dobrobyt obywateli. BSW domaga się luźniejszej współpracy między państwami członkowskimi, zdecydowanie sprzeciwiając się istnieniu ponadnarodowego państwa unitarnego zarządzanego z Brukseli. W programie pada nawet sformułowanie, że UE w swoim obecnym kształcie niszczy ideę europejską (BSW 2024: s. 2). Według BSW, polityka technokratów to atak na demokrację, zagrożenie dla kultury i tożsamości państw. Partia napiętnowała skandal korupcyjny w PE (*Qatar gate*), krytykując negatywny wpływ lobbystów na instytucje unijne. (BSW 2024: s. 20)

BSW sprzeciwia się pogłębieniu integracji jak i rozszerzaniu terytorialnemu Wspólnoty. Ugrupowanie odrzuca perspektywę wyposażenia Komisji Europejskiej w nowe

kompetencje oraz odejścia od jednomyślności w Radzie na rzecz głosowania większością. Za problem uznaje rosnącą niezdolność zjednoczonej Europy do wspólnego, konstruktywnego działania. BSW zdecydowanie sprzeciwia się przyjęciu do Unii Ukrainy, Mołdawii i Gruzji, argumentując że nie spełniają one kryteriów akcesji, a ich wejście do Wspólnoty stanowiłoby zbyt duże obciążenie finansowe (BSW 2024: s. 19).

BSW widzi potrzebę zarówno ochrony europejskiego rynku pracy poprzez wprowadzenie płacy minimalnej, jak i dalszego wzmocnienia polityki socjalnej UE. Chce, aby UE podjęła walkę z ubóstwem oraz zapewniła efektywną ochronę jednolitego rynku przed monopolami oraz tanią konkurencją spoza Europy oraz dumpingiem podatkowym, społecznym i środowiskowym (BSW 2024: s. 15). Ugrupowanie skrytykowało w swoim manifestie proamerykańskie podejście UE, domagając się jej uniezależnienia w kwestii bezpieczeństwa od NATO i USA (BSW 2024: s. 18).

Partia, nawiązując do powojennej genezy Wspólnot, chce „uczynić Europę ponownie projektem pokojowym”, przeciwstawiając się błędnemu przekonaniu, że tylko broń i armie pozwalają rozwiązywać konflikty (BSW 2024: s. 1). Partia sprzeciwia się dalszemu zaangażowaniu UE w wojnę rosyjsko-ukraińską, domagając się zaprzestania wydatków na zbrojenia w Europie oraz przesyłania broni na Ukrainę. BSW domaga się rozpoczęcia negocjacji dotyczących zakończenia wojny w Ukrainie i odejścia od polityki sankcji względem Rosji, które szkodzą jedynie państwom członkowskim UE (BSW 2024: s. 5).

BSW chce radykalnego ograniczenia migracji do Europy i do Niemiec, wskazując na nadmierne przeciążenie samorządów, nieskuteczność realizowanej polityki integracyjnej oraz niewydolność systemu oświatowego. Partia domaga się przyjęcia przez UE systemowych rozwiązań, zapewniających powstrzymanie przemytu ludzi jak i stworzenie skutecznego programu procedur azylowych na granicach zewnętrznych UE lub w państwach trzecich (BSW 2024: s. 4). Jedynie legalni migranci będą mieć pozwolenie na pracę w UE oraz prawo do świadczeń socjalnych. Ponadto BSW dostrzega możliwość przyjmowania migrantów zarobkowych tylko w tych profesjach, w których w UE występuje deficyt pracowników.

BSW podjął krytykę *Europejskiego Zielonego Ładu* (EZŁ) oraz unijnej polityki klimatycznej, wskazując na nadmiar regulacji i przepisów. Według ugrupowania istniejący system handlu emisjami generuje wysokie opłaty dla przedsiębiorstw oraz koszty dla konsumentów (BSW 2024: s. 10–11). Partia sprzeciwiała się perspektywie wycofania z użycia samochodów z silnikami spalinowymi. W kwestii transformacji energetycznej BSW popiera inwestycje w zielony wodór i odnawialne źródła energii, ale równocześnie opowiada się za sprowadzaniem tańszego gazu ziemnego i ropy z Rosji oraz za powolnym odejściem od węgla brunatnego.

Program Sojuszu Sahry Wagenknecht zawierał krytykę działań przewodniczącej KE – Ursuli von der Leyen, zarzucając jej niespełnione obietnice oraz nierozwiązane przez nią problemy. Zwrócono uwagę na zbyt dużą ingerencję UE w politykę i gospodarkę państw członkowskich za sprawą m.in. procedury europejskiego semestru⁷ (BSW 2024: s. 8). Partia

⁷ Europejski semestr to proces koordynacji polityki społeczno-gospodarczej, oznaczający konieczność dopasowania przez państwa członkowskie ich polityki budżetowej i gospodarczej do zasad ustalo-

z niepokojem oceniała postępującą deindustrializację UE, brak inwestycji publicznych i malejący udział UE w światowym handlu i niską konkurencyjność gospodarki europejskiej. Do katalogu głównych wad Unii BSW zaliczyło podporządkowanie struktur technokratom, brak przejrzystości działania, demokratycznej kontroli i legitymizacji, a także rosnącą biurokratyzację oraz drobiazgowość przepisów (BSW 2024: s. 4). Partia krytykowała strukturę budżetu oraz sposób zarządzania środkami finansowymi w UE (BSW 2024: s. 9).

Program Alternatywy dla Niemiec na wybory do PE w 2024 r. pt. „Europę na nowo wymyślić” (niem. *Europa neu denken*) został przyjęty latem 2023 r. w Magdeburgu. Program, który składa się z preambuły i 16 części różnej objętości, liczy łącznie 51 stron. Alternatywa dla Niemiec określiła w nim UE jako „wadliwą konstrukcję”, którą należy gruntownie zreformować. Przecistawiając się pogłębieniu integracji europejskiej, AfD promowała w ramach idei Europy ojczyzn „europejską wspólnotę suwerennych, demokratycznych państw, które współpracują dla dobra swoich obywateli we wszystkich zadaniach, które można lepiej zrealizować razem” (AfD 2023: s. 5). Partia odrzuciła ideę „unijnego superpaństwa” argumentując, że tylko państwa narodowe są w stanie zapewnić obywatelom prawa, wolności i poczucie bezpieczeństwa. Partia nie wykluczyła wystąpienia Niemiec ze Wspólnoty, ale przyznała że ten krok będzie traktowany jako ostateczny w sytuacji braku reform w UE. Równocześnie AfD podkreśliła konieczność opuszczenia przez Niemcy strefy euro, uzasadniając to tym iż wspólna waluta oznacza straty oraz prowadzi do „pełzającego pozbawienia obywateli ich praw” (AfD 2023: s. 5). Wspólną walutę dla krajów o całkowicie odmiennym rozwoju gospodarczym i strukturach AfD nazwała „polityczną mrzonką” (AfD 2023: s. 19). Partia sprzeciwiła się dalszemu rozszerzeniu UE, domagając się, organizacji obligatoryjnego referendum przy każdorazowej akcesji (AfD 2023: s. 11). Ugrupowanie negowało przyjęcie Bałkanów Zachodnich do UE, proponując raczej uprzywilejowane partnerstwo. Alternatywa odrzuca także perspektywę przystąpienia Turcji do UE, wzywając do natychmiastowego zakończenia negocjacji i zaprzestania finansowej pomocy dla tego państwa.

Partia domagając się zmniejszenia składki członkowskiej Niemiec, skrytykowała podział środków w budżecie UE oraz zagospodarowanie pieniędzy w ramach funduszy unijnych (AfD 2023: s. 27). Ugrupowanie chce reform UE, które sprawią, że struktury staną się bardziej demokratyczne, transparentne oraz odbiurokratyzowane (AfD 2023: s. 11–12). Zdaniem partii instytucje unijne stały się miejscem ścierania partykularnych interesów poszczególnych państw oraz lobbystów, stąd postuluje likwidację PE, wskazując że kompetencje ustawodawcze powinny zostać przekazane Radzie Europejskiej, pod warunkiem jednak, że jej członkowie (szefowie państw i rządów), byłiby związani decyzjami parlamentów narodowych (AfD 2023: s. 11). AfD apeluje o wzrost znaczenia demokracji bezpośredniej oraz przywrócenie prymatu prawa krajowego nad unijnym wraz z ograniczeniem kompetencji Trybunatu Sprawiedliwości UE (AfD 2023: s. 13).

Partia podważa antropogeniczny charakter zmian klimatycznych oraz sens unijnych działań przyjmowanych w ramach Europejskiego Zielonego Ładu. „Dogmat o zmianach

---

nych na szczęblu UE (*Europejski semestr WWWW*).

klimatycznych służy UE jako pretekst do interweniowania i regulowania wszystkich dziedzin życia" (AfD 2023: s. 5). Ugrupowanie sprzeciwiło się dekarbonizacji niemieckiej gospodarki, argumentując, że odejście od węgla będzie miało destrukcyjny wpływ oraz spowoduje obniżenie konkurencyjności (AfD 2023: s. 40–43).

Jednym z głównych postulatów partii jest zatrzymanie masowej imigracji do Europy i do Niemiec oraz ochrona tożsamości kulturowej Europy, zagrożonej napływem mużłmanów – budowa twierdzy Europy (AfD 2023: s. 11). W tym obszarze AfD dostrzega całkowitą porażkę UE. „Chociaż ochrona zewnętrznych granic Europy jest jednym z podstawowych zadań UE, stoi ona beczynninie w obliczu nielegalnej masowej imigracji przez przestępcze gangi przemytnicze” (AfD 2023: s. 5). Szansę realizacji tego priorytetu AfD dostrzega zarówno we wzmocnieniu kontroli na granicach zewnętrznych UE i jej wprowadzeniu na granicach wewnętrznych oraz deportacji osób nieposiadających prawa do pobytu na terenie UE (reemigracja). Partia domaga się, aby wnioski o ochronę międzynarodową były składane tylko w regionach pochodzenia, gdzie ubiegający się oczekiwaliby na rozstrzygnięcie (AfD 2023: s. 16–17). Argumentując postulat przeciążeniem niemieckiego systemu socjalnego, ugrupowanie proponuje radykalne ograniczenie świadczeń dla uchodźców, w tym zastąpienie wyplaty gotówki pomocą rzeczową.

Porównanie programów europejskich AfD i BSW ukazuje istotne podobieństwa w ich podejściu do kluczowych kwestii dotyczących UE. Partie pochodzące ze skrajnych obozów ideologicznych, krytycznie oceniają funkcjonowanie Unii, wskazując na jej nieskuteczność w obszarach takich jak polityka migracyjna, klimatyczno-energetyczna oraz podejście względem Rosji i sytuacji w Ukrainie. Oba ugrupowania wytykają wadliwą konstrukcję UE, deficyt demokracji, przerost uprawnień instytucji unijnych oraz oddalenie od obywateli. W programach obu partii pojawia się konstatacja, że obecny kształt UE jest zaprzeczeniem idei integracji europejskiej, z którą występowali Ojcowie Założyciele Wspólnoty.

Podsumowanie

Analiza wyników wyborów do PE w Niemczech w 2024 r., wskazuje na rosnące znaczenie partii populistycznych takich jak Alternatywa dla Niemiec oraz Sojusz Sahry Wagenknecht. Sukces wyborczy obu ugrupowań dowodzi skutecznego odczytania oczekiwań znacznej części wyborców. Mimo wyraźnych różnic ideologicznych, AfD i BSW łączy: po pierwsze krytyka partii mainstreamowych, po drugie apel o zakończenie wojny w Ukrainie oraz przywrócenie normalnych relacji z Rosją, a po trzecie krytyczne podejście do UE, szczególnie w obszarach polityki migracyjnej i klimatyczno-energetycznej.

Obie partie przedstawiają UE jako wadliwą konstrukcję a sprzeciwiając się dalszej federalizacji Europy, postulują ograniczenie roli instytucji ponadnarodowych oraz domagają się przywrócenia kompetencji państwom członkowskim (m.in. poprzez postulat wzrostu roli parlamentów narodowych). Zarówno AfD, jak i BSW krytykują brak demokratycznej legitymizacji instytucji unijnych, nadmierną biurokrację oraz wpływ lobbystów na PE i KE. W kontekście polityki migracyjnej wspólne jest żądanie radykalnego ograniczenia na-

ptywu imigrantów, wzmocnienia kontroli granicznych i procedur azylowych poza UE. AfD i BSW łączy ponadto sprzeciw wobec EZŁ oraz krytyka kosztów klimatycznych regulacji. Partie domagają się transparentności budżetu UE oraz innego rozdziału środków, który będzie chronił niemieckiego podatnika przed wzrostem kosztów integracji.

Między partiami występują również wyraźne różnice ideologiczne. AfD deklaruje obronę tożsamości narodowej, kultury i bezpieczeństwa. BSW z determinacją broni polityki protekcyjnej, koncentrując się na ochronie rynku pracy, wprowadzeniu płacy minimalnej oraz walce z ubóstwem. AfD dopuszcza scenariusz wyjścia Niemiec z UE jako ostateczność, natomiast BSW proponuje rewizję roli UE, ale nie deklaruje wystąpienia ze struktur integracyjnych i nie podważa uczestnictwa w strefie euro.

Należy przyjąć, że współpraca obu partii w wybranych tematach jest możliwa, w praktyce parlamentarnej mogą pojawić się taktyczne porozumienia nad pojedynczymi ustawami w Bundestagu (np. ochrona rynku pracy, ograniczenie wydatków na obronność) oraz w PE (krytyka sankcji na Rosję, opór wobec wdrażania EZŁ i pakietu Fit for 55), choć barierą są istotne rozbieżności ideologiczne i strategiczne. Dla BSW istnieje również ryzyko reputacyjne, wzmacniające opór przed kontaktami z AfD, z uwagi na fakt, że ugrupowanie jest monitorowane i postrzegane jako skrajne.

Wzrost popularności tych ugrupowań dowodzi, że eurosceptycyzm staje się istotnym elementem niemieckiej sceny politycznej, co może wpłynąć na kształtowanie polityki zarówno na poziomie krajowym, jak i unijnym. Wspólne antyunijne postulaty obu ugrupowań mogą prowadzić do nieformalnej współpracy między nimi, stanowiącej poważne wyzwanie dla proeuropejskiego establishmentu. Z perspektywy UE, wzrost poparcia dla skrajnych partii wskazuje na potrzebę głębszej refleksji nad skutecznością polityk unijnych oraz sposobem komunikacji z obywatelami. W kontekście przyszłości UE, kluczowe będzie znalezienie równowagi między integracją a poszanowaniem różnorodności interesów państw członkowskich, aby przeciwdziałać dalszemu wzrostowi eurosceptycyzmu.

Justyna Miecznikowska-Jerzak – prof. ucz., doktor habilitowany nauk społecznych w dyscyplinie nauk o polityce i administracji, adiunkt zatrudniona na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego. Przewodnicząca Sekcji Badawczej „Populizm, Ekstremizm i Demokracja” w Polskim Towarzystwie Studiów Europejskich. Do jej zainteresowań badawczych należy tematyka europeizacji partii i systemów partyjnych w Austrii i Niemczech oraz eurosceptycyzm i populizm w państwach członkowskich Unii Europejskiej.

Justyna Miecznikowska-Jerzak – university professor, doctor of Social Sciences in the discipline of Political Science and Administration, employed at the Faculty of Political Science and International Studies, University of Warsaw. Chairperson of the Research Section 'Populism, Extremism and Democracy' in the Polish Association for European Studies. Her research interests include the Europeanisation of parties and party systems in Austria and Germany, as well as Euroscepticism and populism in EU Member States.

➔ Bibliografia:

- AfD, Alternative für Deutschland (2023), *Europa neu denken! Programm der Alternative für Deutschland für die Wahl zum 10. Europäischen Parlament*, beschlossen auf der Europawahlversammlung der AfD in Magdeburg, 29. bis 30. Juli und 4. bis 6. August 2023, https://www.afd.de/wp-content/uploads/2023/11/2023-11-16_-_AfD-Europawahlprogramm-2024_-_web.pdf (16.11.2023).
- AfD, Alternative für Deutschland (2024), *Europa neu denken*, <https://www.afd.de/europa-neu-denken> (20.12.2024).
- ARD (2024a), *ARD-DeutschlandTREND Mai 2024*, Repräsentative Studie im Auftrag der ARD, <https://www.infratest-dimap.de/umfragen-analysen/bundesweit/ard-deutschlandtrend/2024/mai/> (31.05.2024).
- ARD (2024b), *ARD-DeutschlandTREND April 2024*, Repräsentative Studie im Auftrag der ARD, <https://www.infratest-dimap.de/umfragen-analysen/bundesweit/ard-deutschlandtrend/2024/april/> (30.04.2024).
- BAJER Jacek (2012), *Badania porównawcze w politologii: zagadnienia metodologiczne*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis”, nr 8.
- BÖSCH Markus (2024), *Von Reichweite und Algorithmen: Analyse des Europawahlkampfes ausgewählter Parteien auf TikTok*, Friedrich-Ebert-Stiftung, <https://library.fes.de/pdf-files/a-p-b/21462.pdf> (30.09.2024).
- BSW, Bündnis Sarah Wagenknecht (2024a), *Programm für die Europawahl 2024*, https://bsw-vg.de/wp-content/uploads/2024/02/BSW_Europawahlprogramm_2024.pdf (28.02.2024).
- BSW (2024b), *Bündnis Sarah Wagenknecht*, <https://bsw-vg.eu/> (1.02.2025).
- CIECHANOWICZ Artur (2017), *AfD – alternatywa dla kogo?*, „Komentarze OSW”, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2017-02-10/afd-alternatywa-dla-kogo> (10.02.2017).
- DIE ZEIT (2025), *Abgeordnete im Netz: Wagenknecht hat die meisten Follower*, <https://www.zeit.de/news/2025-01/22/abgeordnete-im-netz-wagenknecht-hat-die-meisten-follower> (22.01.2025).
- DIE BUNDESWAHLLeiterin (2024a), *Europawahl 2024: Endgültiges Ergebnis*, Pressemitteilung Nr. 42/24 vom 3. Juli 2024, https://bundeswahlleiterin.de/info/presse/mitteilungen/europawahl-2024/42_24_endgueltiges-ergebnis.html (03.07.2024).
- DIE BUNDESWAHLLeiterin (2024b), *Ergebnisse früherer Europawahlen*, Stand: 12. Juli 2024, https://bundeswahlleiterin.de/dam/jcr/0872e1f8-935a-45d6-a0f1-a3352fb4bc69/ew_ergebnisse_gesamt.pdf (12.07.2024).
- EUROPEJSKI SEMESTR (WWW), <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/european-semester/> (2.11.2025).
- FORSCHUNGSGRUPPE WAHLEN (2024), *Europawahl 09. Juni 2024*, https://www.forschungsgruppe.de/Wahlen/Wahlanalysen/NewsL_Euro_240609.pdf (9.06.2024).
- FRYMARK Kamil (2024a), *Między nadzieją a iluzją. Niemiecka polityka migracyjna*, „Raport OSW”, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/raport-osw/2024-01-08/miedzy-nadzieja-a-iluzja> (08.01.2024).
- FRYMARK Kamil (2024b), *Alternatywny sojusz. Czy skrajna prawica i skrajna lewica w Niemczech potoczą siły?*, „Komentarze OSW”, nr 629.
- GESETZ (BGBL 2023 I Nr. 11), über die Wahl der Abgeordneten des Europäischen Parlaments aus der Bundesrepublik Deutschland z 11.01.2023

- HENSEL Alexander (2022), *Die AfD zwischen Gärung und Klärung. Zur Entwicklung von Strömungen und Strategien nach dem Rückzug Jörg Meuthens*, „Demokratie-Dialog“, nr 11.
- JASIŃSKI Łukasz (2024), *Sojusz Sahry Wagenknecht – nowa populistyczna partia w Niemczech*, „PISM Biuletyn”, nr 10 (2820).
- HEINÖ Andreas J. (2024), *Indeks autorytarnego populizmu 2024*, https://populismindex.com/wp-content/uploads/2024/04/Raport_FWG_Indeks_Populizmu_FINAL.pdf (30.04.2024).
- KAS, KONRAD ADENAUER STIFTUNG (2024), *Tabellenanhang zur Europawahl in Deutschland am 9. Juni 2024*, Berlin, <https://www.kas.de/de/monitor-wahl-und-sozialforschung/detail/-/content/analyse-der-europawahl-in-deutschland-am-9-juni-2024> (09.06.2024).
- KRUK Aleksandra (2022), *Postulaty Sahry Wagenknecht w dyskursie programowym niemieckiej lewicy*, „Polityka i Społeczeństwo”, nr 1(20).
- KUBIAK Piotr (2013), *Alternatywa dla Niemiec (AfD) – nowa siła na niemieckiej scenie politycznej?*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego”, nr 127.
- KUBIAK Piotr (2014), *Alternatywa dla Niemiec rośnie w siłę! Komentarz do jesiennych wyników wyborów do parlamentów krajowych Saksonii, Turynгии i Brandenburgii*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego”, nr 170.
- KUBIAK Piotr (2019), *Wybory w Niemczech w 2019 r. próba bilansu*, „IZ Policy Papers”, nr 32.
- KUBIAK Piotr (2024), *Niemieckie wybory do Parlamentu Europejskiego: planowe zwycięstwo chadecji i ostrzeżenie dla rządu Olafa Scholza*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego”, nr 551.
- MACAŁA Jarosław (2018), *„Fatszywa” a „prawdziwa demokracja” w programach nowych organizacji niemieckiej skrajnej prawicy w latach 2013–2017*, „Studia Politologiczne”, nr 47.
- NEU Viola, ROOSE Jochen (2024), *Europawahl in Deutschland am 9. Juni 2024. Vorläufiges Ergebnis*. Monitor Wahl- und Sozialforschung, Berlin.
- PARLAMENT EUROPEJSKI (2024), *Wyniki wyborów europejskich 2024*, <http://results.elections.europa.eu/pl> (23.07.2024).
- SCHLÄGER Catrina, KATSIOLIS Christos, ENGELS Jan Niklas (2024), *Analyse der Europawahl 2024 in Deutschland Mehrheit für die stabile Mitte trotz starkem rechten Rand*, Friedrich Ebert Stiftung.
- SCHWIEGER Nico (2024), *Warum das Kreuz bei der AfD? Weniger Protest, mehr inhaltliche Überzeugung?*, <https://www.rnd.de/politik/afd-erfolg-bei-der-europawahl-warum-waehlt-man-diese-partei-BJ75CR5B6NC4NL7JJVS7WOXRBM.html> (10.06.2024).
- STATISTA (2024) *Stimmenanteile der AfD bei den jeweils letzten Landtagswahlen in den Bundesländern bis September 2024*, https://de.statista.com/statistik/daten/studie/320946/umfrage/ergebnisse-der-afd-bei-den-landtagswahlen/?__sso_cookie_checker=failed (30.09.2024).
- TEPPER Patrycja (2024), *Debiut wyborczy Sojuszu Sahry Wagenknecht*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego”, nr 554.